

ПРОМЕНЕ У ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ ОПШТИНЕ ИНЂИЈА (СРБИЈА)

*Милетић Радмила*¹, Дробњаковић Марија**

*Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ

Апстракт: На територији Општине Инђија преплићу се утицаји два популационо највећа и економски најзначајнија града у Србији: Београда и Новог Сада. Погодност изражена у положају општине се одражавала на развој насеља, њихово популационо јачање, диверзификацију активности и функционалну трансформацију. Промене функционалних карактеристика анализирани су за 1971. и 2002. годину, са освртом на последњи Попис становништва 2011. године. Функције рада на територији општине сагледана су с аспекта кретања запослености и дистрибуције по делатностима на општинском нивоу и с аспекта делимитације центара рада на бази дневне мобилности активног становништва које обавља занимање на насеобинском нивоу. Уочене тенденције могу послужити као основа за детерминисање потенцијалних праваца просторно-функционалног развоја насеља и општине у целини у наредном периоду.

Кључне речи: Инђија, функције, насеља, трансформација, центри рада

Увод

Повољности географског положаја Општине Инђија на сремској заравни, на огранцима Фрушке горе, у зони коридора X и VII и у зони биполарне агломерације Београд – Нови Сад, детерминисале су демографски, социо-економски и просторни развој Општине Инђија, посебно општинског центра, одређујући његово поље утицаја и улогу у просторно-функцијској организацији мреже насеља и центара у ширем окружењу. Ситуирана у источном, периферном делу Срема, Општина Инђија заједно са Општином Стара Пазова представља друштвено-економски најатрактивнији део ове регије (Матијевић, 2009) и једно је од најактивнијих миграторних подручја (Ђурђевић & Бубало, 1999).

У сенци развоја највећих урбаних центара у Србији административно седиште Инђија развило се у урбани центар полифункционалне структуре, уједно и субцентар београдске и новосадске агломерације (Ђуревић, 1984;

¹ Correspondence to: r.miletic@gi.sanu.ac.rs

Тошић, 2000; Шећеров, Невенић, & Тошић, 2009). Као пол развоја општински центар има доминантно кохезиону улогу на територији општине (Крунић, 2012), а као центар рада карактерише га већи степен функционалне самосталности утемељен на препознатљивом идентитету локалне економије.

Функционална класификација геопростора актуелна је проблематика у научној литератури. Базира се на различитим индикаторима, од којих се поједини у Србији статистички не могу пратити у континуитету или нису доступни на нивоу нижих административних јединица. Најчешће коришћени индикатори развијености функције рада и значаја центара рада у мрежи насеља/урбаних центара у нашој географској и просторно-планерској литератури су: активно становништво по секторима делатности које обавља занимање (Тошић, 1999; Грчић, 1999; Вељковић, Јовановић, & Тошић, 1995. и др.), удео пољопривредног становништва (Јовановић, 1988), запосленост у индустрији и/или терцијарном сектору (Грчић, 1990; Грчић, 1999; Ђере, 1984а; Zeković, 2009; Miletić & Todorović, 2003), дневне миграције становништва које обавља занимање (Стаменковић & Гатарих, 2008; Тошић & Невенић, 2007; Грчић, 1999; Крунић, 2012), концентрација функција/институција (Букуров, 1980; Ђере, 1984б; Тошић, 1999; Крунић, 2012) и др. Функционална класификација насеља може се извршити у зависности од доминантне делатности према моделу тенарног дијаграма (Вељковић et al., 1995; Тошић, 1999, Грчић, 1999, и др.) и према концепту централних места базираног на функционалној зависности и стабилности насеља (Грчић, 1999).

У раду се указује на правац и интензитет трансформације простора Општине Инђије у социо-економском погледу, у периоду од интензивирања процеса индустријализације, до, и током, транзиционог периода. Промене просторно-функционалног развоја праћене су на нивоу општине. Детаљна функционална класификација извршена је на нивоу насеља, у складу са економском структуром становништва које обавља занимање, популационим карактеристикама насеља и њихове опремљености објектима јавних служби и услуга. Анализирани су статистички подаци на нивоу насеља ради утврђивања просторне и функционалне структуре мреже насеља Општине Инђија, веза и односа међу њима, као и ранга насеља у посматраном систему. Примењен је метод тенарног дијаграма према Тошић (1999), по којем се насеља класификују на девет функционалних типова, од којих су три главна (аграрни, индустријски и услужни) са по два прелазна типа, на основу података о активном становништву које обавља занимање по секторима делатности.

Функција рада анализирана је с два различита аспекта. Први аспект прати промене обима и структуре запослености на општинском нивоу, док је други усмерен на утврђивање централитета насеља на основу активног становништва које обавља занимање и дневној мобилности запослене радне снаге на нивоу насеља.

С обзиром на разлике у методологији прикупљања и нивоима доступности статистичких података, континуирано праћење промена функционалних обележја насеља у извесној мери је ограничено. Наиме, функционалне карактеристике насеља изражене активним становништвом које обавља занимање (сагласно методологији пописа становништва) прате се према месту становања. Међутим, део популације мигрира и ка другим насељима као местима рада, те се економска активност становништва не може сматрати јединим релевантним индикатором развијености функција самог насеља у којем је становништво регистровано (Букуров, 1980). С друге стране, подаци о структури запослених према месту рада доступни су на нивоу општине, а не насеља. Компарација насеља према функцијама концентрисаним у њима, дале боље резултате анализе и слику развијености функција у насељима (Јовановић, 1988). Уз то, подаци о активном становништву по секторима делатности и дневним мигрантима, који су коришћени у раду, расположиви су на нивоу насеља према методологији пописа Републичког завода за статистику за 1971. и 2002. годину, док су подаци из последњег Пописа 2011. године доступни само до нивоа града/општина. Резултати анализа изнети у раду могу послужити као основа за одређивање потенцијалних праваца у просторно-функционалном развоју насеља/општине у наредном периоду.

Насеобинске карактеристике Општине Инђија

Ситуирана у простору погодних природних услова и друштвених фактора за насељавање и привређивање, Општина Инђија се издвојила као изразито имиграционо подручје. Интензитет досељавања био је у директној корелацији са степеном развијености (Ђурђевић & Ивков, 1999), односно обимом функција које подстичу социо-економску и просторну мобилност становништва.

Мрежу насеља Општине Инђија одликује диференцираност у погледу морфолошких, популационих и функционалних карактеристика. Чини је 11 насеља, од којих је само општински центар градског типа, уједно површински и популационо највеће насеље, око којег је радијално распоређено осталих 10 сеоских насеља. На формирање мреже насеља,

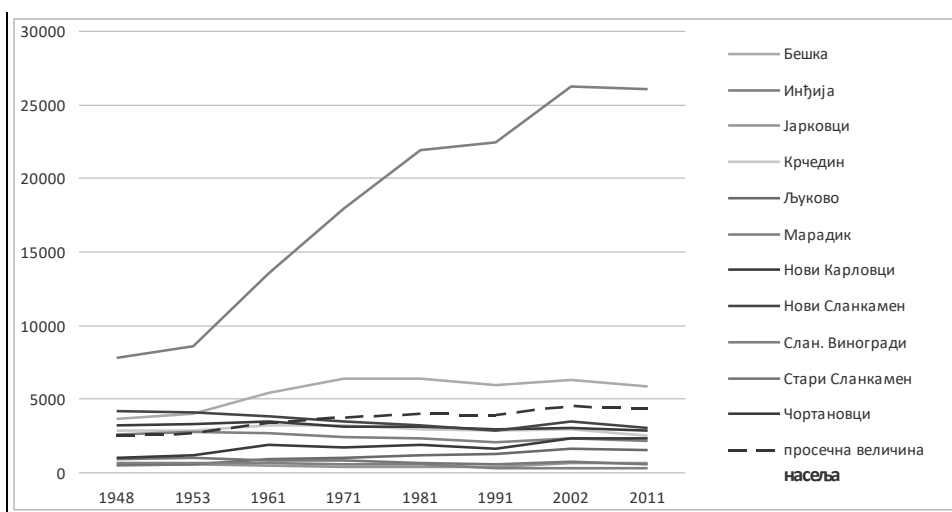
њихову еволуцију и карактеристике, утицао је склоп различитих фактора: од орохидрографских у погледу лоцирања насеља и њиховог ширења, до историјских и друштвено-економских фактора и саобраћајне повезаности насеља (Којић, 1961; Букуров, 1983; Ђуричић, 1991). Структура насеља детерминисана је њиховим физиономским и урбанистичко-морфолошким развојем, у зависности од геоморфолошке целине којој припадају. Насеља су делом равничарска, великих површина са типичном урбанистичко-морфолошком структуром ушорених насеља, а делом фрушкогорска, чија је физиономија пратила структуру терена, те су се развила као збијена насеља, делимично неправилног облика или линијског типа. По физиономским и урбанистичко-морфолошким карактеристикама издваја се насеље Сланкаменачки Виногради, које је разбијено насеље, мале површине, формирано на обронцима Фрушке горе.

У мрежи насеља општине издвајају се три хијерархијска нивоа насеља. Диференцијација насеља вршена је у складу са њиховом популационом величином, рангом насеља у зависности од нивоа опремљености објектима јавних служби и услуга, утицајном сфером мереном конвергентним дневним кретањима становништва, нивоом и карактером економске развијености, мереном бројем активног становништва које обавља занимање и усмереношћу активности становништва према секторима делатности. У првој равни је урбани центар Инђија, који представља популационо највеће насеље, управни и економски центар општине. У другој равни су популационо већа и економски значајнија насеља са бољом опремљеношћу објектима јавних служби и услуга, са интензивнијим дневним миграцијама: Бешка, Крчедин, Марадик, Нови Карловци, Нови Сланкамен и Чортановци; а у трећој равни су насеља мање популационе величине, са доминантном аграрном функцијом и слабијом инфраструктурном опремљеношћу и покривеношћу објектима јавних служби и услуга: Јарковци, Љуково, Сланкаменачки Виногради и Стари Сланкамен. Насеље Љуково се издваја од претходне групе по свом приградском карактеру, популационој величини и континуираном порасту броја становника, условљеним преразмештајем становништва у оквиру општине, али и по тренду постепене диверзификације делатности којима се бави становништво са местом боравка у овом насељу. Ипак, још увек је изражена разлика у погледу социо-економских обележја насеља Љуково у поређењу са групом насеља у другој равни.

Општина Инђија има релативно добру развијеност мреже насеља. Густина мреже насеља износи 2,9 насеља/100 km² што је изнад просека за АП Војводину (2,2). Релативно је густо насељено подручје са просечном

густином насељености од 123,7 ст/км², док се међу насељима издваја општински центар као насеље са највећом густином насељености од 542,6 ст/км² (2011. године).

У структури мреже насеља доминирају популационо велика насеља. Од 11 насеља, само 3 имају испод 1000 становника, од којих насеље Сланкаменачки Виногради припада категорији малих (до 500 ст.). Остала насеља сврстана су ред тзв. демографски великих насеља (више од 1000), што је генерално карактеристично за мрежу насеља Војводине, а урбани и општински центар са 26025 становника сврстан је у ред градских насеља средње величине. Распоред насеља по величинским групама се није значајније мењао у периоду од 1948-2011. године (Скица 1). С друге стране, континуирано се повећава просечан број становника по насељу, са мањим флукуацијама у последња два међупописна периода.

Скица 1. Промене у популационој величини насеља у периоду од 1948-2011. године (Извор: Самостална израда аутора, 2014. године)

Територија Општине Инђије имиграционо је подручје од половине прошлог века до данас. Значајан период досељавања бележи се током послератне колонизације (1948-1954), када је досељено преко 3000 колониста, од тог броја највећи проценат досељен је из Хрватске (43,5%), а потом из Централне Србије (22%) и Босне и Херцеговине (21,6%) (Ђурђев & Ивков, 1999). Структура и порекло досељеника задржана је и у наредном периоду. Избеглице из Хрватске и Босне и Херцеговине чиниле су 2,7% становништва општине 1991. године, а 2001. чак 26,2% (Лукић, 2005).

Интензивно досељавање одразило се и на популациону динамику општине у целини. Од 1948. године број становника континуирано је растао до 1981. године. С обзиром на то да је позитиван демографски тренд пратио процес индустријализације, општински центар се све до последњег пописа карактерисао позитивном популационом динамиком и бележио најинтензивнији пораст броја становника (Табела 1). Од 1981. године готово у свим сеоским насељима забележено је смањење броја становника, што је последица популационог преразмештаја у оквиру територије општине, као и негативних вредности миграционог салда, смањења природног прираштаја, па чак и достизања негативних вредности у тим насељима (Лукић & Матијевић, 2006).

Након 1991. године, смањење броја становника из претходног међупописног периода заменио је нагли пораст броја становника у насељима Општине Инђија. Узрок ове промене је велики прилив становништва (52,4%), мањим делом са територије других општина у Војводини, а већим делом са подручја ван граница аутономне покрајине (Ђурђевић & Ивков, 1999).

Табела 1. Стопа раста броја становника у периоду од 1948-2011. године

насеље	1948- 1953.	1953- 1961.	1961- 1971.	1971- 1981.	1981- 1991.	1991- 2002.	2002- 2011.
Општина	11,86	21,89	10,51	8,55	-2,99	13,29	-4,72
Бешка	17,21	29,98	16,59	0,41	-7,75	5,06	-7,99
Инђија	19,80	44,90	27,80	19,89	2,49	14,40	-0,89
Јарковци	62,63	-19,41	-22,44	0,00	-16,02	58,48	-1,93
Крчедин	-0,78	12,34	-1,05	-8,55	-2,93	2,69	-17,81
Љуково	31,82	44,58	7,51	20,76	4,59	22,77	-5,32
Марадик	12,60	-4,25	-12,04	-4,13	-10,06	10,86	-9,73
Нови Карловци	5,97	3,81	-11,31	-0,33	-4,36	3,54	-6,43
Нови Сланкамен	-4,59	-7,71	-8,78	-7,84	-12,83	18,30	-15,05
Слан. Виногради	-2,53	-7,78	-8,62	-7,80	-55,77	-4,01	-5,27
Ст. Сланкамен	0,65	-17,58	-2,87	-16,93	-12,31	16,16	-22,66
Чортановци	31,61	49,47	-10,45	11,53	-15,97	34,10	1,31

Извор: Калкулација аутора на основу података РЗС, 2014а.

Највећи пораст броја становника у периоду од 1991-2002. године забележен је у насељима Јарковци, Љуково, Чортановци и Нови Сланкамен (Табела 1), од којих су насеља Љуково и Нови Сланкамен представљала исходишта колониста и избеглица (Бубало-Живковић, Ковачевић & Ђерчан, 2010). Када су у питању рецентна досељавања на овом простору, најинтензивнија су у периоду 1991-1995. година, када је прилив становништва износио 7051, што је око 45% од укупно досељеног

становништва на територији Општине Инђија од 1981-2011. године. Највећи број досељеника пореклом је са подручја ван граница Републике Србије (90,55%), посебно са територије Републике Хрватске и Босне и Херцеговине (РЗС, 2013а). Повећање броја становника 2002. године последица је прилива избеглица, када је Општина Инђија била сврстана у групу општина са изразитом концентрацијом избегличке популације (Лукић & Матијевић, 2006).

Подаци из последњег Пописа становништва 2011. године указују на негативне трендове у погледу демографског кретања на простору општине. У свим насељима (осим у насељу Чортановци) бележе се негативне просечне годишње стопе раста, које су последица негативног тренда природног кретања, и постепеног интензивирања негативних миграторних токова. Генерално, уз смањење броја становника у периоду 2002-2011. година, Општина Инђија и поред благих осцилација у односу имиграционих и емиграционих токова и даље задржава карактер имиграционог подручја (Демографска статистика 2002-2012, РЗС).

Функционалне карактеристике Општине Инђија

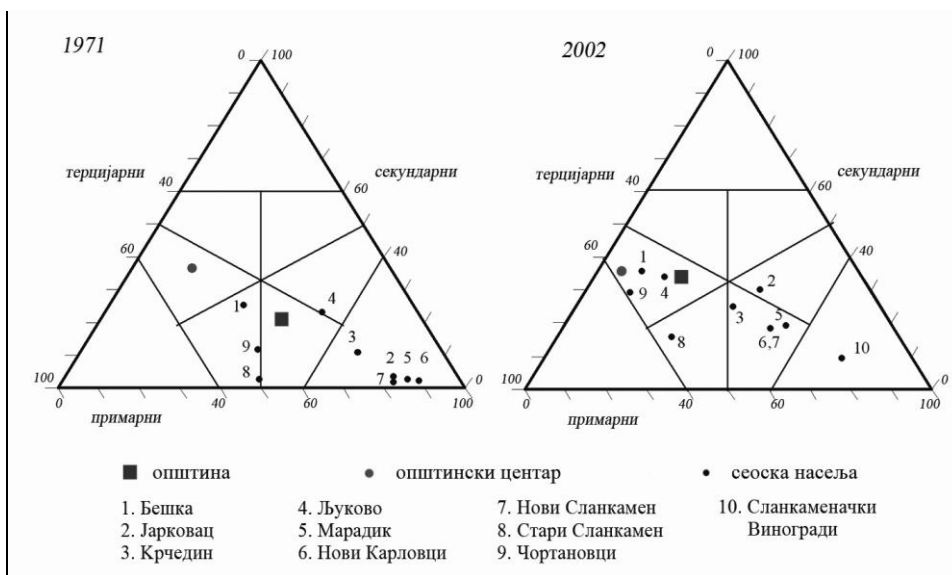
Повољност физичко-географских карактеристика територије Општине Инђија усмерили су активност становништва ка примарном сектору, одређујући тиме монофункционални карактер руралних насеља општине, док хронолошки посматрано, сагласно функцијама централног насеља, развија се полифункционални карактер општинског седишта. Валоризацијом саобраћајног положаја Инђије, најзначајнијег железничког чворишта у Срему, и јачањем управне функције, како наводи Марковић (1923), подстакнут је развој трговине, занатства и индустрије (млин, циглана, производња намештаја и тепиха, крзна, електрична централа) још крајем XIX века. Неколико деценија касније, повезивање Београда и Новог Сада преко Инђије модерном друмском саобраћајницом обезбедило је већу атрактивности овог простора за насељавање и привредни напредак, чији су ефекти видљиви током друге половине XX века. Од шездесетих година прошлог века покренуте су, у почетку спорије потом све интензивније, структурне промене у начину привређивања становништва. Процесом индустријализације у општинском седишту, а нарочито у великим урбаним центрима у окружењу, као и урбанизације и терцијаризације, инициране су промене функционалних карактеристика насеља појединачно и мреже насеља у целини, које су се одвијале различитим темпом.

Општина Инђија је према подацима Пописа за 2011. годину имала 19635 активних становника, од којих 75,1% обавља занимање. Коефицијент економске зависности општине, који је у корелацији са степеном економске развијености и могућностима ангажовања радна снаге, као и старосном структуром становништва, износи 0,71, односно сваки активни становник општине издржава 1,4 неактивних становника (РЗС, 2013в). Искоришћеност радног контингента, мерена уделом активних у укупном радно способном становништву (15-64 година), износи 59,13%, што указује на изванредан потенцијал радне снаге на територији општине. Иако су коефицијент економске зависности и искоришћеност радног контингента у Општини Инђија приближне вредностима показатеља на републичком и покрајинском нивоу, са стопом запослености од 36,0% (Србија 37,4%, Војводина 36,7%) и стопом незапослености од 24,9% (Србија 22,4%, Војводина 22,7%), Општина Инђија је у неповољнијем положају у односу на просечне вредности поменутих просторних целина.

Класификација насеља базирана на функцијама, односно на економској структури становништва, послужила је у раду као основа за утврђивање праваца социо-економске трансформације насеља (и општине у целини) у периоду од 1971. године када су процеси индустријализације и урбанизације били у замајцу, до 2002. године, када су ефекти поменутих процеса видљиви кроз социо-економску структуру становништва, централитет насеља и везе и утицај на окружење.

Моделом тенарног дијаграма (Тошић, 1999; Тошић & Обрадовић, 2003) извршена је класификација насеља у различите функционалне типове, према уделу активног становништва које обавља занимање по секторима делатности. Овим моделом издвајају се три основна функционална типа насеља: аграрни, индустријски и услужни и њихови прелазни типови. У зависности од одступање тачке у дијаграму (Скица 2), која је додељена насељу према структури делатности становништва ка неком од темена троугла, тумачи се функционална специјализација, односно функционална диверзификација насеља (Грчић, 1999). У складу са овом класификацијом, мрежа насеља општине у целини у периоду од 1971-2002. године трансформисана је од аграрно-услужног до услужно-индустријског типа, док је општински центар у истом периоду задржао улогу услужно-индустријског центра са развијеним функцијама јавног сектора (образовање, здравство, управа).

Према подацима за 1971. годину, највећи број насеља (6) припадао је аграрном функционалном типу, од којих је само насеље Љуково са благо израженим усмерењем ка аграрно-индустријском типу. Следећу групу чине насеља Бешка, Чортановци и Стари Сланкамен са благо диверзификованим функцијама, која припадају типу услужних насеља са израженом аграрном функцијом (Скица 2).

Скица 2. Функционални типови насеља 1971. и 2002. године (Извор: Самостална израда аутора, 2014. године)

Аграрни карактер насеља 2002. године се постепено модификује упливом услужних и производних активности, обликујући мозаичну функционалну структуру мреже насеља Општине Инђија (Скица 2). Највећа функционална трансформација забележена је у насељима која се одликују великим бројем дневних миграната. Трансформација се одвијала у правцу диверзификације активности и пораста ангажовања становништва у секундарном сектору, у складу са развојем индустрије, као и јачањем сектора услуга и јавног сектора, што је последица ширења урбаних импулса из градског центра. Чисто аграрни карактер имало је само насеље Сланкаменачки Виногради², до аграрно-индустријског типа трансформисало се насеље Јарковци, а Крчедин, Нови Сланкамен и

² Функционални тип насеља Сланкаменачки Виногради одређен је само за 2002. годину, јер се 1971. године налазило у саставу насеља Нови Сланкамен. Као самостално насеље издваја се 1978. године.

Марадик у аграрно-услужни тип. Насеље Стари Сланкамен задржало је услужно-аграрни карактер, док су остала (Бешка, Љуково, Чортановци) преоријентисана на услужне активности и индустрију.

С обзиром на то да подаци о економској активности становништва и њиховој дисперзији по секторима делатности према Попису из 2011. године нису доступни за ниво насеља, тешко је пратити даљи ток процеса социо-економске трансформације насеља Општине Инђија. Посматрано на нивоу општине, промена функционалних обележја одвијала се у правцу развоја услужних (са 21,8% у 1971. години, преко 27% у 2002. на 35% у 2011. години) и секундарних делатности (са 21% у 1971. години, преко 34% у 2002. на 33% у 2011. години) и јачању сектора јавних служби (13% у 1971. години, преко 18% у 2002. на 20% у 2011. години) (СЗС, 1974; РЗС, 2004; 2014б). С друге стране, значај пољопривреде опада, те се свега 12% активног становништва бави овом делатношћу 2011. године. У складу са претходно изведеном функционалном класификацијом, територију општине генерално карактерише услужно-индустријски тип, док се трансформација општинског центра одвијала постепено ка услужном функционалном типу.

Функција рада у Општини Инђија

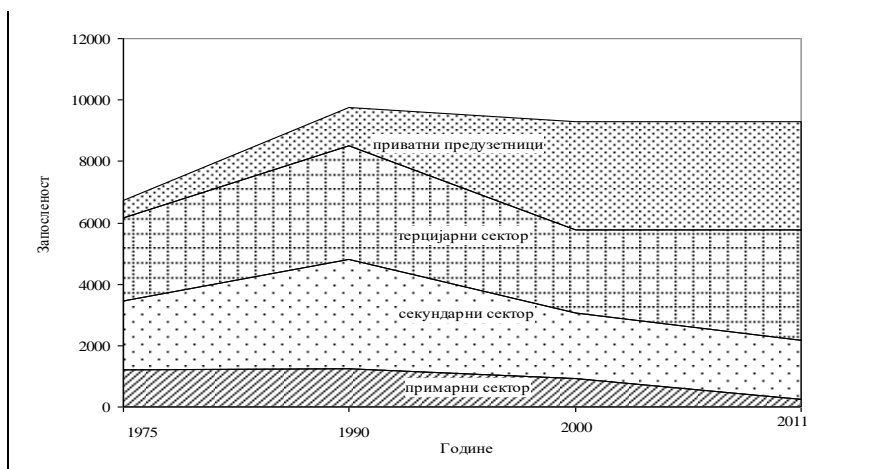
Током последње две деценије измењена је структура привреде, јер су традиционалне делатности (текстилна индустрија, производња коже, намештаја и др.) престале да постоје или су опстале у домену предузетничког привређивања (Стратегија локалног економског развоја Општине Инђија 2014-2020, 2014), а иницирана новим развојним импулсима успоставља се савременија структура локалне економије. Диверзификовану привредну структуру утемељену на друштвеном сектору привреде и прерађивачкој индустрији као водећој делатност, употпуњавала је привреда мањих капацитета, покренута 60-их и 70-их година. Тиме је унапређена функција рада, а јачањем миграторних токова становништва, последично просторне и социо-економске интеграције обликована је сфера утицаја општинског центра³.

Анализа функције рада је сагледана с два аспекта, различита по извору и методологији прикупљања података: први се односи на кретање запослености на нивоу општине, а други на делимитацију центара рада на

³ Већ од 1961. године Инђија се налазила у другом стадијуму у развоју града и околних насеља (град - центар раста), који прераста у снажно језгро концентрације делатности, носиоца развоја и поларизационог деловања на околна насеља (Вељковић & et al., 1995).

основу активности становништва које обавља занимање и њиховој дневној мобилности⁴.

Кретање запослености и њене секторске дистрибуције посматрано је у периоду од 1975-2011. године и у контексту промена општих друштвено-економских услова и специфичности привредне структуре (Скица 3).

Скица 3. Запосленост у Општини Инђија у периоду 1975-2011. године (Извор: Самостална израда аутора, 2014. године)

Током последњих двадесетак година, иако је дистрибуција запослености по секторима и делатностима изложена великим променама у односу на ранији модел привредне структуре, укупна запосленост се, уз благе осцилације, одржава на сличном нивоу. По томе се Општина Инђија издваја од већине локалних самоуправа у Србији, у којима је смањење обима запослености углавном последица драстичног пада производних активности, а недовољно развијен сектор предузетништва није могао да ублажи социо-економске проблеме наглашене током транзиције. Период неповољних услова привређивања током 1990-их, обележиле су супротне тенденције кретања запослености: смањење у правним лицима (са 8499 на 5775) и пораст у сектору приватног предузетништва (скоро утростручен

⁴ Проучавање запослености утемељено је на анализи података из општинских годишњака (засновано на организационо-територијалном принципу посматрања, по којем је општина основна територијална јединица, односно место рада). Подаци о лицима које обављају занимање утемељени су на пописној статистици (према месту становања), са уобичајеном десетогодишњом периодиком прикупљања података (изузев Пописа становништва из 2002.). Детаљније у: Општине у Србији – Методолошка објашњења и Попис становништва, домаћинстава и станова у 2002., Делатности и пол, књ. 6 - Методолошка објашњења.

број запослених, са 1244 на 3515). Тиме је промењен међуоднос запослених у структури привредних субјеката иако су правна лица и даље доминантна (са 87% : 13% у 1990-ој на 62% : 38% у 2000-ој). Сви сектори привреде, а и јавне службе бележе смањење запослености, док је по делатностима најизражајније у индустрији (за 40%, са 3277 на 1985 запослених). Током досадашњег тока транзиције социо-економског система (период од 2000-2011.), укупна запосленост задржава приближне вредности (9283 у 2011.), и исте пропорције у структури привредних субјеката⁵, али уз значајно смањење индустријске запослености (на свега 1720 запослених) и јачање услуга као доминантно подручје рада са скоро 60% запослених (од тога 28,7% у јавним службама)⁶.

Дневна мобилност, као динамичан процес који се на територији општине одвија свакодневно у реверзибилном смеру, важан је индикатор интеракцијских односа насеља у погледу одређивање њиховог економског утицаја. На простору општине регистровано је 2011. године 5346 дневних миграната који обављају занимање, од чега 2523 радника мигрира ка општинама других области (управних округа), што је условљено делимично близином београдског и новосадског тржишта. У циљу делимитације центара рада, анализирани су подаци о дневним мигрантима радницима у насељима општине, према подацима за 2002. годину⁷.

Аутори указују да је један од показатеља централитета насеља у простору његов „функционални капацитет“, који, условно речено, одређује обим конвергентне и дивергентне дневне мобилности. С обзиром на то да број активног становништва који обавља занимање није довољан, али није безначајан, показатељ за утврђивање функцијског значаја насеља, кориштена су два друга индикатора: функцијски капацитет насеља ($P_{мб}$) и развијеност насеља као центра ($P_{н}$):

$$P_{мб} = A_{мб} - D_{ем} \quad (1)$$

$$P_{н} = P_{мб} + D_{им} \quad (2)$$

⁵ Године 2008. остварена је највећа запосленост у општини - 10280 запослених, од тога 46% у предузетничком сектору да би под утицајем глобалне економске кризе уследио пад уз бржи темпо смањења предузетничког сектора.

⁶ Када је реч о кретању незапослености у општини од 1990-их, као последица девастације производног сектора и транзиционих реформи, број незапослених лица је у сталном порасту, да би се у 2004. години скоро изједначио (9447) са бројем запослених (9676), а од 2006. године континуирано опада (4411 лица у 2011. години, према евиденцији Националне службе за запошљавање).

⁷ Последња година за коју су расположиви подаци о дневним мигрантима на нивоу насеља.

где $P_{мб}$ - функцијски капацитет насеља означава број радника који живе и раде у месту боравка, израчунат на основу разлике $A_{мб}$ - броја активног становништва које обавља занимање и $D_{ем}$ - броја дневних миграната који одлазе на посао ван места боравка; а $P_{н}$ - развијеност насеља као центра означен је бројем радника у насељу, израженог збиром $P_{мб}$ - радника који живе и раде у месту боравка и $D_{им}$ - броја миграната који долазе у то место на посао. Претпоставка аутора у сврху истраживања спроведеног у овом раду је да уколико је $P_{н} > A_{мб}$ насеље условно може бити означено центром рада на посматраном простору.

Табела 2. Структура насеља према функцији рада 2002. године

	$A_{мб}$	$D_{им}$	$D_{ем}$	$P_{мб}$	$P_{н}$
Општина	15398	3048	6426	8972	12020
Бешка	1791	83	1356	435	518
Инђија	8306	2451	2370	5936	8387
Јарковци	162	5	98	64	69
Крчедин	848	38	428	420	458
Љуково	430	85	384	46	131
Марадик	818	21	287	531	552
Нови Карловци	1107	34	492	615	649
Нови Сланкамен	1085	72	458	627	699
Сланк. Виногради	108	0	25	83	83
Стари Сланкамен	198	226	110	88	314
Чортановци	545	33	418	127	160

Извор: Калкулација аутора на основу података РЗС (2003)

Према подацима за 2002. годину, на простору Општине Инђија издвојена су само два насеља у којима је број радника у насељу био већи од укупног броја активног становништва које обавља занимање у тим насељима (Табела 2). То су градско насеље Инђија и насеље Стари Сланкамен. За општински центар је очекивано да прима највећи број миграната и да има највише запослених, с обзиром на то да је функцијски најзначајније насеље, те и развојни пол на простору општине. Од укупног обима конвергентних токова на територији општине 80,4% (2451) радника свакодневно је мигрирало у општински центар (Табела 2). Економски профил дневних миграната чије одредиште је општински центар указује на њихову оријентисаност ка секундарним (55%) и услужним активностима (25%). Насеље Инђија и током наредног периода (2002-2011) има карактеристике центра конвергентних кретања на територији општине (1551 радник 2011. године, РЗС, 2013б). Ово насеље је с једне стране локални центар чија утицајна сфера обухвата углавном околна насеља, а с друге стране емитује мигранте ка већим центрима у чијим се утицајним сферама налази – Београд и Нови Сад (Ћурчић, 2004; Шећеров et al., 2009).

Друго насеље које се на територији општине издваја као центар рада је Стари Сланкамен. Оно представља центар са развијеном балнеолошко-здравственом функцијом. Највећи број радника који дневно мигрира ка овом насељу (92%) запослено је у области здравства, а нешто значајнији број радника у сектору услуга. Остала насеља „примају“ изванредан број миграната, али је израженија дивергентна дневна миграција.

Поређењем података о запосленима из различитих извора уочава се разлика у корист лица које обављају занимање, јер запослени и активно становништво које обавља занимање нису два иста континента. Пописна статистика сагласно методологији прикупљања података има шири обухват укључујући индивидуалне пољопривреднике, становништво млађих старосних категорија, нерегистроване раднике и активно становништво које је обављало занимање у недељи која је претходила Попису (РЗС, 2013б).

Закључак

Диверзификацијом активности и јачањем дневне покретљивости радне снаге подстакнута је трансформација насеља у Општини Инђија од монофункционалног аграрног у прелазни тип насеља са већим или мањим уделом активног становништва у сектору услуга (четири насеља услужно-индустријског типа и четири насеља аграрно-услужног типа). Сагласно функцијама управног и привредног центра, трансформација општинског центра одвија се ка услужном функционалном типу насеља, а општине у целини од аграрно-услужног до услужно-индустријског типа. Услед доминантне концентрације делатности у административном центру и слабо изражене дисперзије у осталим насељима, у општини је успостављен моноцентрични модел мреже насеља са аспекта функције рада.

Током последњих година, формирањем индустријских зона (североисточна и југоисточна), greenfield локација и ревитализацијом brownfield локација, подстакнут је привредни развој и интензивирани су токови робе, капитала и радне снаге ка општинском центру. Уз унапређивање пословног окружења (подстицајем предузетништва, привлачењем страних и домаћих инвеститора) може се очекивати у наредном периоду јачање везне функције Општине Инђија, као привредног, саобраћајног и радног ресурса у зони укрштања два Пан-европска коридора VII и X, односно у појасу најинтензивнијег развоја Србије. Интензивирањем конвергентних токова, посебно дневне мобилности радне снаге специфичног профила (високообразоване и високостручне) изван простора локалне интеграције,

општинско средиште Инђија позиционираће се као субцентар унутар београдско-новосадске агломерације и развијени урбани центар у Војводини (Крунић, 2012). Истовремено, у локалним оквирима очекује се даље јачање територијалне кохезије унапређивањем комуникацијских веза и нивоа опремљености техничком инфраструктуром, мрежом објеката јавних служби и јачањем идентитета локалног простора кроз децентрализацију функције рада и дисперзију развојних импулса у сфери предузетништва у сеоским насељима и различитим видовима комплементарне повезаности.

Захвалност

Рад представља резултат ангажовања на пројекту 47007 Министарства за просвету, науку и технолошки развој.

Литература

Бубало-Живковић М. (2003). Природне вредности инђијске општине, могућности њиховог коришћења у туризму и реално стање. *Туризам*, 7, 64-67.

Бубало-Живковић М., Ковачевић, Т. & Ђерчан, Б. (2010). Демографске карактеристике војвођанских насеља у гравитационој зони Београда. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 131, 269-277.

Букуров, Б. (1980). Проблем одређивања градских насеља у Војводини. *Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ САНУ*, 32, 51-60.

Букуров, Б. (1983). Географске основе постанка и развоја насеља у Војводини. *Глас одељења природно-математичких наука Српске академије наука и уметности СССХХХV*, 49.

Вељковић, А., Јовановић, Р. & Тошић, Б. (1995). *Градови Србије – центри развоја у мрежи насеља*. Посебна издања 44. Београд: Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ.

Грчић, М. (1990). *Анализа просторне организације региона Београда*. Београд: Економски институт.

Грчић, М. (1999). Функционална класификација насеља Мачве, Шабачке Посавине и Поцерине. *Гласник Српског географског друштва*, 79(1), 259-270.

Ђере, К. (1984а). Одлике и просторна структура новосадског региона. *Зборник радова ПМФ Универзитет у Новом Саду*, 12, 63-78.

Ђере, К. (1984б). О проблему величинске структуре војвођанских насеља. *Зборник радова ПМФ Универзитет у Новом Саду*, 14, 87-93.

Ђурђевић Б., Ивков А. (1999). Миграције становништва. У Давидовић Р. (Ур.), *Становништво Срема* (стр. 44-57). Нови Сад: ПМФ, Институт за географију.

- Ђуричић, С. (1991). Просторна организација сеоских територија и насеља у Војводини. *Зборник радова ПМФ Универзитета у Новом Саду*, 21, 93-103.
- Zeković, S. (1997). Regional competitiveness and territorial industrial development in Serbia. *Spatium*, 21, 27-38.
- Којић, Б. (1961). Насеља у Војводини. *Глас одељења друштвених наука Српске академије наука и уметности ССЛ*, 10 (стр. 63-82). Нови Сад: Матица српска.
- Крунић, Н. (2012). Просторно-функцијски односи и везе у мрежи насеља Војводине. Докторска дисертација. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду.
- Лукић, В. (2005). *Избегличке миграције из Босне и Херцеговине у Београду*. Београд: Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ.
- Лукић, В. & Матијевић, Д. (2006). Општине у Војводини са највећим уделом избеглица: Утицај на динамику и структурне карактеристике популације. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 121, 103-110.
- Марковић Р. (1923). *Ињиђа – прилог за проучавање насеља у Војводини*. Нови Сад: Матица српска.
- Матијевић, Д. (2009). *Просторно-функционална повезаност насеља општине Стара Пазова са урбаним системом Београда*. Београд: Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ.
- Miletić, R. & Todorović, M. (2003). Industrija dunavsko-moravske osovine razvoja u funkciji regionalne integrisanosti prostora Srbije. U R. Nurković (Ur.), *Regionalna razvojna problematika BiH i susjednih zemalja u procesu pridruživanja EU* (str. 139-148) Tuzla: PMF – Odsjek za geografiju.
- Републички завод за статистику (1977-2007). *Општине у Србији 1976, 1991, 1996, 2001, 2006*. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2012). Општине и региони у Републици Србији 2012. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2003). *Дневни мигранти, посебна обрада*. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2004). *Попис становништва, домаћинства и станова, 2002. Делатност и пол, књига 6*. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2006-2013). Демографска статистика у Републици Србији, 2002-2012. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2012). Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. Пол и старост, књига 2. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2013а). *Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. Миграције, књига 9*. Београд: Републички завод за статистику.

- Републички завод за статистику (2013а). *Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. Дневни мигранти, књига 11*. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2013б). *Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. Економска активност, књига 7*. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2014а). *Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. Упоредни преглед броја становника 1948-2011. године, књига 20*. Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2014б). *Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. Делатност, књига 15*. Београд: Републички завод за статистику.
- Савезни завод за статистику (1974). *Попис становништва, домаћинства и станова, 1971. Становништво - делатност, књига 10*. Београд: Републички завод за статистику.
- Стаменковић, С. & Гатарић, Д. (2008). Неки просторно-демографски аспекти дневне интеракције Београда и околине. *Гласник Српског географског друштва*, 88(2), 45-50
- Стратегија локалног економског развоја општине Инђија 2014-2020. „Службени лист општине Инђија”, бр. 10/14.
- Тошић, Д. (1999). Просторно-функцијски односи и везе у нодалној регији Ужица. Докторска дисертација. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду.
- Тошић, Д. (2000). Градски центри – фактори регионалне интеграције Србије. *Гласник Географског друштва Републике Српске*, 5, 83-96.
- Тошић, Д. & Обрадовић, Д. (2003). Савремене тенденције у развоју мреже насеља општине Смедерево. *Гласник Српског географског друштва*, 83(2), 31-44.
- Тошић, Д. & Невенић, М. (2007). Дневни урбани систем – просторни израз дневне миграције становништва.. *Демографија* 4, 163-176.
- Ђурчић, С. (2004). *Насеља Баната – географске карактеристике*. Нови Сад: Матица српска.
- Шећеров, В., Невенић, М. & Тошић, Д. (2009). *Функционална урбана подручја – однос села и града* (тематска свеска). Статистичко-аналитичке основе Стратегије просторног развоја Републике Србије. Београд: Републичка агенција за просторно планирање; Географски факултет Универзитета у Београду.